

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 93 1972

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: E. N. Tigerstedt, Örjan Lindberger

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen, Villavägen 7,
752 36 Uppsala

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksell Informationsindustri AB, Uppsala 1973

har oförskräckt strävat att förstå *bela* Bellmans verk, och därmed har han kunnat nå fram till slutsatser som också kastar nytt ljus över Epist-larnas sociala mönster.

Lars Lönnroth

Karl Ragner Gierow: *Benjamin Höijer*. Svenska Akademiens minnesteckningar. Norstedts 1971.

Benjamin Höijer var ett offer för Alma Mater i Uppsala. Han har nu ägnats en levnadsteckning av Svenska Akademiens ständige sekreterare Karl Ragnar Gierow. Det är en stilfull karaktärsteckning, ett stycke svensk filosofihistoria. Det ena är lika sällsynt som det andra. Svenska filosofer är ju numera inte intresserade av idéhistoria, och intressanta karaktärer har väl inte vår filosofi särskilt gott om. Inspirationen får komma från annat håll än fackfilosofien, och Karl Ragnar Gierow löser den svåra uppgiften med glans. Han skriver medryckande om en intressant karaktär, och han är väl bekant med det som är riktigt svårt — den tidiga romantiska filosofien.

Benjamin Höijers namn är väl mest känt för att mannen som bar det uttalade de bevingade orden: »Sök sanningen, och om den för dig till helvetets portar, så klappa på!» Vi skulle bättre minnas mannen bakom orden om Geijer, hans lärjunge, hade skrivit ner, som var planerat, sina minnesbilder av läraren. Det mesta vi vet om Höijer fördes ändå vidare av Geijer. Låt oss därför vara tacksamma att Karl Ragnar Gierow nu har gett sig in på den svenska filosofihistoriens underutvecklade område för att ge en bild av mannen och hans verk. På något sätt förefaller Svenska Akademien ha en funktion när den inspirerar till sådana här skrifter.

Den praktiske filosofen Höijer försökte leva som han lärde, principfast. Något kärv och sträv till sitt väsende, skrev hans samtida, Lorenzo Hammarsköld, om honom. Karl Ragnar Gierow kompletterar bilden med orden *obekväma, otillgänglig och till sist oundviklig*. Han tillfogar: »Kortväxt rakryggad, med sturskt blixtrande ögon i det strängt skurna marmoransiktet och en överlägsen sarkasm på lur i mungipan, aristokratisk i åthävarna, prydd som ett modelejon, fattig som en kyrkråtta, utmanande och förbigående, självmedveten och tillbakasatt, motsträvig och undanskjuten, föraktfull och befunnen överflödig: ungefär så bör han ha tett sig för många, som följde hans bana och korsade hans väg.» Karakteristiken visar inte bara Höijers särprägel utan också levnadstecknarens träffande stenstil. Man kan

tillfoga att många samtida i Höijer såg en snarstucken grälmakare.

Det hindrade inte att han visste att han tänkte bäst och skrev bäst. Han läste verk av äldre och samtida filosofer och visste bättre. Han teg inte i tal och han hejdade inte sin penna i skrift. Så fick han också se sig förbigående i den akademiska grötunken. Han gick miste om sex professurer. Av ren slump fick han sin professur den sjunde gången, men då hade också den svenske kungen abdikerat och en vän, Hans Järta, hade makten. Framgången kom för sent. Höijer gjorde det inte lätt för sina kolleger. Han hade ett par år på sig i den professorliga härligheten. Sedan dog han helt oväntat — möjligen av sviter efter en något äventyrlig ungdom tillbragt även på kontinenten — och begrovs under ett hiskligt oväder. Sanningssökaren bankade på helvetets portar.

Sverige har haft ett fåtal internationellt kända filosofer. Två av dem — jag vet inte om det finns några fler — fostrades av Alma Mater i Uppsala. Den ene var Peter Forsskål. Hans dissertation drogs in och han gick frivilligt i landsflykt för att dö feberdöden i det Lyckliga Arabien. Den andre var Benjamin Höijer. Han skrev verk efter verk i en barsk stil (som säkerligen har påverkat prosan både hos Geijer och Gierow) och han höll intim kontakt med den tyska filosofiska diskussionen. Han hade vad Carl Gustaf af Leopold kallade för den tyska smittan, och han förde den vidare till sina studenter. Höijer inspirerades av Kant, vilken hade väckts ur sin dogmatiska slummer av Hume för att strax somna in igen. Höijer lät sig inte nöjas med Kants resultat utan tog en ny utgångspunkt i Humes skeptiska filosofi.

Han vann respekt och uppskattning i de tyska filosofiska lägren. Det finns kommunicerande käril mellan Höijer och Reinhold, Fichte, Schelling och Hegel. Gierow ger en konturbild av Höijer som tänkare mot bakgrunden av denna tyska debattmiljö. Han lägger till mycket i sin tolkning som man inte finner hos föregångarna Nyblaus och Liljekrantz. På sjuttonhundranittioalet linjerade Höijer sin tankebyggnad, och i det följande århundradets första decennium förde han in några nya detaljer. Gierow för den nyskapande insatsen bakåt i kronologien i jämförelse med föregångarna. Därmed förstärks åsikten om Höijers originalitet. För Gierow ter sig denna filosofi som en äventyrligt transcendental valvbyggnad, som väl kan hävda sig i jämförelse med kontinentens tänkares insatser. Enligt Gierow härmade han inte dessa; han var en av dem. Schelling skrev också en stor berömmande recension av

Höijers verk och erkände upphovsmannen av det som »ächter Kenner der Philosophie und als Schriftsteller, der einen Rang unter den wahren Denkern verdient».

Både Schelling och Hegel torde ha blivit inspirerade av den svenska filosofiska *designen*. Grundmuret som hans rykte var i Tyskland, förblev det dåligt i Uppsala. Men hans verk är fortfarande läsvärda. Han klyver rymderna med abstraktionens flisiga träsvärd och lyckas konstruera en tankebyggnad med djärv arkitektur. Om Peter Forsskål vann internationellt rykte genom sina filosofiska tvivel, så är Höijers styrka en genomtänkt spekulativ konsekvens.

Gierow undrar om Höijer fortfarande kan läsas och vara inspirerande. Han svarar själv att den filosofiska börsen är nyckfull. Ena årtiondet står en filosof i centrum, andra årtiondet en annan. Omvärderingarna kommer tätt. Man får hålla med honom om detta. För trettio år sedan bekymrade man sig inte om Hegel, men numera har den hegelianska filosofien återfått sin reputation på den internationella filosofiska marknaden. När blir det Fichtes, Schellings och Höijers tur att nå en renässans?

Höijer fånglar genom sin karaktärsfulla insats. Först var han en ungdomlig radikal som bidrog till oppositionen i Uppsala mot Gustav IV Adolfs despotism. När han blev ett offer för denna monarks konservativa kulturpolitik, förblev han principfast då andra vek sig för denne maktens halvherre. En viss fascination har också Höijers insatser som estetiker och kritiker.

Karl Ragnar Gierows framställning är beundransvärd, och jag har bara funnit ett sakfel (s. 113 nederst, om Hume) och några underlåtenhetsynder (anknytning till Herder i ett sammanhang och till den så kallade Longinos i ett annat). Det är ju märkligt att man inte har mer att anmärka med tanke på ämnets svårighet. Höijers manuskript är inte lättlästa, och hans filosofi är svårkonsumerad. Kanske skulle jag velat ha biografien mer detaljerad och den filosofiska tolkningen utförligare. Dessutom hade ett mer pedantiskt fotnotsackompanjemang varit användbart. Men om boken hade haft allt detta, så skulle den inte vara en akademisk levnadsteckning i mellankikt utan någonting helt annat. Karl Ragnar Gierow unnar säkerligen någon nydoktor att vara mer utförlig, mer pedantisk.

Den akademiska levnadsteckningen över Höijer är en fin introduktion till en av våra stora filosofers liv och verk. Den kan kanske stimulera till en behövlig forskning i det som med en transatlantisk term kallas för »intellec-

tual history» på gränsområdet mellan filosofi och dikt.

Teddy Brunius

Jan Mogren: *Tegnér's översättningsverksamhet*. Skrifter utgivna av Vetenskaps-societeten i Lund. CWK Gleerup. Lund 1971.

Jan Mogren avslutar sin bok om *Tegnér's översättningsverksamhet* med en kort resumé, vari han bl. a. förklarar att hans avsikt har varit att lämna »ett bidrag till svensk översättningslitteratur», men att han också har velat presentera en materialsamling »till bruk för den som tar på sig den angelägna uppgiften att ge oss en allsidig behandling av Tegnér's hela diktning». Vid en sådan behandling kan man nämligen inte bortse från Tegnér's översättningar — »alla minst när det gäller hans produktion under 1840-talet».

Detta är naturligtvis riktigt, och Mogren ägnar också mycket utrymme åt en genomgång av de översättningar och försök till översättningar som Tegnér utförde under sina sista år. Sina intressantaste resultat tycks han mig ändå ha vunnit genom den granskning som han underkastar den unge Tegnér's tolkningar från olika språk; utvecklingen till poet förefaller åtminstone mig betydligt mer lockande att följa än regressen under sjukdomstiden.

Ambitiöst och målmedvetet strävade den unge lundamagistern med att tillägna sig den rätta tekniken, att lära sig hantera sina redskap. Uttrycksvilja saknade han minst av allt, men i regel följde han den retoriska stiltraditionens upptrampade stig; den traditionen frigjorde han sig som bekant aldrig helt från. Till den hörde en utpräglad böjelse för »amplifikation» — en böjelse som även den blev bestående hos den mogne skalden. Mogren kan också redan i tidiga översättningar belägga begrepp och ord som behöll en stark värdeledning genom Tegnér's hela produktion.

Avhandlingen inleds med en redogörelse för metod och terminologi. Ett par viktiga termer är »metagraf-metod» och »tolkning», vilka står som motsatser till varandra. Enligt den förra metoden är resultatet på »målspråket» det enda som betyder något; översättaren skall av ett övertaget material forma ett konstverk för läsaren i sitt eget land och sin egen tid; det var den metod som 1700-talet tillämpade och som Tegnér hade lärt känna exempelvis hos Kellgren. »Tolkning» däremot innebär att översättaren ser som sin främsta uppgift att på »målspråket» ge en så trogen bild som möjligt av dikten, sådan den föreligger på »utgångssprå-